

Wrocław, 12 sierpnia 2024 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana Magistra Mateusza Krzekotowskiego pt. *Club kids i amerykańskie subkultury przełomu XX i XXI wieku „Project X” jako narzędzie projektowania tożsamości członków nowojorskiej sceny klubowej*

Celem rozprawy doktorskiej Pana Magistra Mateusza Krzekotowskiego było zidentyfikowanie „motywów i typów fantastycznych wpisujących się w ramy teorii symbolicznej konwergencji stworzonej przez Ernesta G. Bormanna” oraz zrekonstruowanie „cyklu trwania wizji retorycznej club kids”, nowojorskiej subkultury klubowej popularnej na przełomie lat 1980-tych i 1990-tych (s. 191). Tak sformułowane zadanie Autor wykonuje w sposób spełniający wymogi stawiane pracom doktorskim, co zasługuje na szczególne uznanie ze względu na wielowymiarowy i interdyscyplinarny charakter przedmiotu badań. Doktorant porządkuje i kontroluje szeroko zakrojone zagadnienie badawcze, wybierając jako materiał źródłowy periodyk „Project X”. Wywód Doktorant opiera na hipotezie, że analiza tekstualnej i wizualnej treści 37 numerów „Project X” przy wykorzystaniu teorii symbolicznej konwergencji umożliwi „odwzorowanie powstania i implozji tej grupy”, gdyż to jej przedstawiciele tworzyli pismo, dzięki czemu, zdaniem Autora, „zawiera [...] najdokładniejsze odwzorowanie tego, co osoby uczestniczące przekazywały społeczeństwu amerykańskiemu i w jaki sposób próbowały zachęcić je do przyłączenia się do działań club kids” (s. 12). Jak zakłada Doktorant, systematyczne tworzenie wizji retorycznej na temat club kids rozpoczęło się z wydaniem pierwszego numeru „Project X” w 1988 roku i zakończyło na ostatnim numerze w 1996 roku (s. 12). Autor stawia sobie za cel pokazanie zmiany profilu czasopisma w wydawnictwo stylowo-muzyczne, identyfikację motywów i typów fantastycznych w oparciu o teorię symbolicznej konwergencji oraz analizę dramatyizacji tworzonych przez club kids, umieszczając je w szerszym kontekście amerykańskiej kultury (s. 13). Jednakże pragnę podkreślić, że praca oparta jest na analizie wielu tekstów kultury związanych nie tylko z club kids, ale nowojorską sceną klubową w ogóle i środowiskiem queer, co dodatkowo wzmacnia jej innowacyjny charakter.

Wytyczone tym sposobem cele rozprawy Autor realizuje na łamach czterech rozdziałów opatrzonych Wprowadzeniem i Zakończeniem, a składających się na dysertację liczącą 214 stron. Do pracy dołączono spis trzydziestu dwu fotografii, dwunastu tabel i ośmiu wykresów oraz obszerną bibliografię podzieloną na literaturę podmiotu, literaturę przedmiotu, spis materiałów audiowizualnych i netografię. Dokumentacja źródeł jest rzetelna i skrupulatna. Rozprawę napisano poprawną polszczyzną w przejrzystym i przystępnym stylu akademickim – z nielicznymi błędami językowymi (literówki, s. 39, s. 61, s. 79) i niezręcznościami stylistycznymi. Natomiast niektóre przejścia między podrozdziałami i akapitami wydały mi się zbyt gwałtowne, o czym wspominam w dalszej części recenzji. Podczas czytania odczuwałem brak bardziej wyrazistego podkreślenia krytycznego wymiaru też w poszczególnych rozdziałach, co mogłoby lepiej uwydatnić autorską interpretację poruszanych tematów i formułowanych wniosków.

Badanie fenomenu club kids to wyzwanie, które wymaga elastycznego podejścia metodologicznego, zaawansowanych umiejętności analizy różnych tekstów kultury, interdyscyplinarnej wiedzy, a także twórczej inwencji oraz szerokich i wszechstronnych kompetencji kulturowych. Przedstawiony w pracy wywód odzwierciedla przymioty Autora, takie jak dociekliwość badawcza i samodzielność, które pozwoliły mu na skuteczne skonstruowanie teoretycznych ram niezbędnych do zgłębienia zagadnienia leżącego na styku kulturoznawstwa, teorii queer, socjologii i medioznawstwa. Opanowanie i zharmonizowanie wszystkich wątków, aspektów i kontekstów teoretycznych, niezbędnych do zbadania problemu poruszanego w rozprawie, musiało stanowić wyzwanie pod względem kompozycji i logiki. Choć przyjęte w rozprawie podejście do problematyki club kids nie zawsze wydało mi się optymalne a struktura rozprawy przemyślana, o czym wspominam poniżej, praca pokazuje wysoką świadomość metodologiczną Doktoranta oraz jego gotowości do podejmowania badań nad złożonymi zjawiskami kultury.

Rozdział pierwszy ma charakter teoretyczny, a Doktorant wyczerpująco omawia w nim symboliczną konwergencję E.G. Bormanna, szczegółowo tłumacząc takie pojęcia jak wizja retoryczna czy symbol, zastosowane w analizie „Project X” zawartej w części trzeciej. Chociaż we wstępie Doktorant określa teorię mianem „zapomnianej” i „niszowo omawianej w polskim dyskursie badawczym” (s. 6), z rozdziału wynika, że jest obecna w dyskursie, choćby w podręczniku E. Griffina, tylko nie w kontekście club kids. Ta część pracy została

przygotowana rzetelnie, jednak znajdują się w niej elementy, którym Autor poświęca mało uwagi w części analitycznej. Rozdział kończy się nagle, nie zawiera podsumowania i przejścia do kolejnej części badań, a ulokowanie akapitu o pojęciu queer na samym końcu wydaje się nieuzasadnione. Blokowe cytaty umiejscowione na końcu podrozdziałów i rozdziału są zazwyczaj pozbawione komentarza i zaburzają strukturę wyводу. Problem ten pojawia się na kartach całej rozprawy i wymaga przemyślenia podczas przygotowywania rozprawy do druku.

W rozdziale drugim Doktorant skupia się na przybliżeniu podstawowych terminów z teorii queer i studiów nad płcią społeczno-kulturową (performatywność, freak, queer), niezbędnych w analizie fenomenu club kids, jak również opisie historii nowojorskiej sceny klubowej. Rozdział ten uważam za bardzo udany i sugerujący dalsze kierunki badań nad club kids, wykraczające poza analizę „Project X” zawartą w części kolejnej. Odnajdziemy tu bardzo rzetelne wprowadzenie do poprzedzających club kids fenomenów kultury, takich jak Studio 54 i „supergwiazdy” Andy’ego Warhola, słynny i kontrowersyjny dokument *Paris Is Burning* Jennie Livingston, scena balowa, czy subwersyjna grupa *The Cockettes*. Z jednej strony bardzo ciekawe wydały mi się krótkie wstawki dotyczące współczesnego serialu *Pose*, działalności RuPaula, czy roli Madonny w popularyzacji tańca vogue (s. 45). Z drugiej, zbyt mało uwagi poświęcono wpływowi polityki Rudy’ego Giulianiego na kulturę nowojorskich klubów – w tym na działalność club kids. Autor wspomina o roli relacji rasowych w nowojorskiej scenie klubowej, pisząc przy tym, że „dyskryminacja rasowa w kontekście amerykańskim jest zjawiskiem trudnym do uchwycenia ze względu na jego dynamiczność, wielowymiarowość i złożoność” (s. 42). Szkoda, że Doktorant nie poświęcił więcej uwagi próbie opisania tej złożoności, która może nie być oczywista dla polskiego czytelnika, a bezpośrednio wiąże się z omawianą w pracy problematyką. Atutem tego rozdziału jest sprawna analiza treści filmów dokumentalnych i programów telewizyjnych, które gościły club kids. W końcu jak słusznie zauważa Doktorant, zbadanie sposobu przedstawiania club kids w mediach oraz ich autokreacji może pomóc „przyjrzeć się przeniesieniu mechanizmu gabinetu osobliwości w warunki ponowoczesne, zauważyć elementy antynormatywnego oporu (w tym subwersji) stosowane przez club kids oraz pozyskać informacje na temat działań (sub)kultury stanowiących podstawę polaryzującego nastawienia opinii publicznej wobec nich” (s. 69). Mam nadzieję, że podczas przygotowania do druku monografii na

podstawie doktoratu Autor poświęci tej problematyce więcej miejsca i zwróci uwagę na potencjał transmedialnej analizy uniwersum club kids.

Trzeci rozdział jest najobszerniejszy (składa się z jedenastu tematycznych podrozdziałów) i zawiera wyniki ilościowej i jakościowej analizy 37 numerów periodyku „Project X” przeprowadzonej przez Autora z wykorzystaniem techniki sformułowanej przez Walerego Pisarka (s. 78). Bardzo ciekawe (i słuszne) wydało mi się zaproponowanie empatycznej perspektywy w analizie club kids jako grupy młodych osób walczących o widoczność, w czasie gdy społeczność LGBTQ+ mierzyła się w USA z nasiloną dyskryminacją związaną z epidemią HIV/AIDS (s. 79-80). Autor określa „Project X” mianem świadectwa (s. 80), co potencjalnie otwiera dodatkowe możliwości interpretacyjne. Część wprowadzająca rozdziału powinna być się znaleźć we wstępie do pracy, w tym podstawowe elementy teoretyczne oraz omówienie waloru poznawczego i miejsca club kids w dobrze znanej w Polsce amerykańskiej kulturze popularnej (*RuPaul's Drag Race*, Lady Gaga). Co więcej, dzięki temu Autor mógłby nawiązać do długiej i równie ciekawej historii polskiej sztuki drag. Doktorant proponuje wiele wartościowych spostrzeżeń, szczególnie we fragmentach poświęconych analizie jakościowej. Na szczególną uwagę zasługuje podrozdział 3.10 i omówiony w nim motyw powrotu do dzieciństwa, chociaż brakuje w nim podsumowania i akapitu łączącego z kolejną częścią rozprawy. Niedosyt natomiast pozostawia ograniczona uwaga poświęcona analizie materiałów wizualnych – tak ważnych w kulturze club kids i dołączonych do pracy w formie fotografii. Część podrozdziału „3.4. Wyniki analizy jakościowej „Project X” – podstawowe informacje o funkcjonowaniu magazynu” to treści powtórzone z rozdziału drugiego, a inne powinny być się znaleźć w nim lub we wprowadzeniu.

W rozdziale trzecim Doktorant pokazuje ewolucję „Project X” i dowodzi, że, działalność periodyku można podzielić na trzy etapy skupione na aktywności club kids w Nowym Jorku (nr 1-15), ich zasięgu ogólnokrajowy (nr 16–24) i wreszcie zmianie w magazyn o stylu i muzyce (nr 25–37) (s. 125). Autor jednocześnie pisze, że „Project X” stał się wydaniem „międzynarodowym, a na jego kolumnach relacjonowane są wydarzenia dotyczące club kids z terenu całych Stanów Zjednoczonych” – czy rzeczywiście chodzi mu o charakter międzynarodowy club kids czy może tylko ogólnonarodowy? (s. 126). Jeśli faktycznie mamy do czynienia z zasięgiem międzynarodowym, warto byłoby napisać o nim

coś więcej. Pewnym zaskoczeniem wydało mi się tak późne zwrócenie uwagi na charakter reklamowy/sponsorowany „Project X”. Kwestie poza-tekstowe, omówione w rozdziale drugim, sugerują, że obecność celebrytów w ostatnich numerach mogła wynikać z innych czynników niż próba przekształcenia periodyku w wydanie „normatywne” (s. 127). W rozdziale zawarto kilka uproszczeń i błędów merytorycznych, których można byłoby uniknąć. Na przykład, analizując jeden z tekstów zawartych w „Project X”, Doktorant pisze: „Tekst nawiązuje otwarcie do relacji romantycznej syna piosenkarki Cher – Chaza Bono. Mężczyzna, który nie był gotowy na ujawnienie swojej faktycznej tożsamości płciowej, został opisany jako lesbijka i nazwany niewłaściwym imieniem (tzw. deadnaming)” (s. 162). Chaz Bono przeszedł tranżycję w latach 2008-2010, kilkanaście lat po napisaniu omawianego tekstu, więc trudno tu mówić o umyślnym deadnamingu. Problematycznym wydaje mi się też kilkukrotne określenie w pracy działalności club kids mianem „nieszczerej” – czym w rozumieniu Autora jest szczerść? Jak zastosowanie kategorii szczerści/nieszczereści wzbogaca dyskurs o club kids? Czy w kontekście problematyki queer/club/kids/ballroom scene nie warto byłoby więcej miejsca poświęcić kwestii wspólnoty/rodziny?

Rozdział czwarty stanowi krótkie podsumowanie wyników badań umówionych w rozdziale trzecim. Z jednej strony, Autor dochodzi tu do dość oczywistego wniosku, że „redakcja czasopisma nigdy nie miała spójnej wizji, w jakim kierunku poprowadzić swoje medium” (s. 187), a z drugiej sprawnie pokazuje zmianę charakteru pisma i malejącą w nim obecność tematyki club kids. Analizując treści zawarte w „Project X”, Doktorant wnioskuje, że club kids „starali się emulować motywy i typy fantastyczne czerpane z szeroko rozumianej kultury celebrity [...] czerpali z historii tzw. ‘celebutants’” (s. 191), jednak podobne spostrzeżenie nasuwa się już po przeczytaniu rozdziału drugiego.

Mimo że trzy główne rozdziały wywarły na mnie pozytywne wrażenie, Wprowadzenie i Zakończenie zaburzają strukturę dysertacji i pozostawiają w czytelniku niedosyt i poczucie dysharmonii. Cel we Wprowadzeniu nie jest sformułowany dostatecznie precyzyjnie, a brak krótkiego opisu treści poszczególnych rozdziałów wprowadza efekt chaosu. Informacja o pracy magisterskiej Doktoranta mogła się znaleźć w przypisie. Wiele podstawowych informacji zawartych w rozdziale drugim i trzecim Autor mógł umieścić właśnie we wstępie. Dobrym przykładem jest opis działania programu MAXQDA Analytics

Pro, wprowadzony dopiero na stronie 80. Zakończenie wydaje mi się zbędne, gdyż rozdział czwarty już ma charakter podsumowania. Jednakże wiele treści zawartych w tej części pracy, szczególnie odwołania do popularnego programu *RuPaul's Drag Race* i serialu *Pose* powinno być się znaleźć we wstępie do pracy. Nawiązania do tych ważnych tekstów kultury, jak również do coraz częściej obecnych też w polskim dyskursie medialnym drag queens, podkreśliłyby relewantność prowadzenia analizy fenomenu nowojorskiej sceny klubowej z przełomu lat 1980-tych i 1990-tych w Polsce w roku 2024.

Formułując powyższe uwagi kieruję się nadzieją, że przedstawiony w rozprawie doktorskiej Pana Magistra Mateusza Krzekotowskiego projekt będzie stanowił punkt wyjścia dla dalszych prac i publikacji Autora. Mimo mych drobnych uwag krytycznych, rozprawę uważam za w pełni oryginalne, wartościowe i innowacyjne przedsięwzięcie, które, dzięki zaaplikowaniu interdyscyplinarnej perspektywy badawczej oraz sprawnej analizie fenomenu club kids i treści zawartych w „Project X”, niewątpliwie przyczynia się do rozwoju badań nad kulturą i mediami. Dysertacja Pana Magistra Mateusza Krzekotowskiego spełnia według mnie wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim i z pełnym przekonaniem przyjmuję ją jako podstawę dopuszczenia Doktoranta do dalszych etapów postępowania doktorskiego

dr hab. Mateusz Świątlicki